

OKULDA SİBER ZORBALIĞIN NEDENLERİ, TÜRLERİ VE MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİNİN ÖNLEYİCİ ÇALIŞMALARDAKİ YERİ*

Emel Baştürk Akca¹, İdil Sayımer², Jale Balaban Salı³, Bircan Ergün Başak⁴

Özet

Siber zorbalıkla üzerine araştırmalar özellikle son on yılda yoğunlaşmıştır. Bu yayımlar daha çok siber zorbalığın yeni iletişim teknolojileri bağlamında betimlenmesi ve geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki olası ilişkiler üzerinedir. Türkiye’de siber zorbalığın yaygınlığına ilişkin tüm ülkeyi kapsayacak genişlikte çalışmalar henüz mevcut değildir. Siber zorbalık, daha çok İnternet kullanımına ilişkin çalışmalar içerisinde altbaşlıklardan biri olarak ele alınmıştır. Ancak siber zorbalık vakalarının giderek artması, bu konuya odaklanan çalışmaların sayısının da artması gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmada siber zorbalıkla mücadele, okuldaki şiddetin bir türü olarak ele alınarak, nedenlerine ve öğrenciler üzerindeki etkilerine odaklanılmış, dünyadan ve Türkiye’den örneklerle siber zorbalığı önleyici faaliyetler incelenmiştir. Dijital okuryazarlık ya da yeni medya okuryazarlığı kavramı da siber zorbalıkla mücadelenin araçlarından biri olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnternet Teknolojileri, Siber Zorbalık, Yeni Medya Okuryazarlığı.

THE CAUSES AND TYPES OF CYBER BULLYING IN SCHOOL AND ROLE OF MEDIA LITERACY IN PREVENTIVE SERVICES

Abstract

Numbers of researches on cyberbullying have been increased in last decade. These studies are mostly about the description of cyberbullying in the context of new communication technology and relationships between traditional bullying and cyberbullying. In Turkey researches on the prevalence of cyberbullying, which are wide enough to comprise the whole country, remain virtually absent from the research literature. Researchers considered cyberbullying as one of the subtitle of internet usage studies. However, with the increasing cases of cyberbullying, more studies on this subject are required. In this study, coping ways of cyberbullying was explained, cyberbullying considered as a type of school violence, reasons and impacts on students was focused and preventive services from world and Turkey was

* Bu makale, TÜBİTAK tarafından desteklenen "Türkiye’de Temel Eğitim Gençliğinde Siberzorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin 'Siberzorbalık'ı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması" başlıklı (113K170 No’lu) proje çerçevesinde yapılan literatür çalışmaları sonucunda oluşturulmuştur.

¹ Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, emelbasturkakca@gmail.com

² Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, sayimer84@yahoo.com

³ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, jbalaban@anadolu.edu.tr

⁴ Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, bebasak@anadolu.edu.tr

surveyed. Moreover, digital literacy or new media literacy was discussed as a tool of coping with cyber bullying.

Keywords: Internet Technologies, Cyberbullying, New Media Literacy.

Giriş

20. yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran en önemli gelişmelerden biri şüphesiz bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerdir. Bilgi ve iletişim teknolojileri bireylerin bilgi kaynaklarına kolayca ulaşmasını, eş zamanlı ve mekandan bağımsız iletişim kurmasını sağlamakta, sosyal paylaşım ağları aracılığıyla sosyalleşmelerine yardımcı olmakta ve öğrenme ve öğretme ortamlarında destek olarak kullanılmaktadır. Ancak internet teknolojileri, sunduğu çok sayıda olanağa karşılık çeşitli riskler de taşımaktadır. Kimliği bilinmeyen zararlı ve virüslü e-postalar, hakaret, saldırı ve tehdit içeren karalama postaları, sosyal medya iletileri, kısa mesajlar, yine sosyal ağlarda paylaşılan uygunsuz görseller ve videolar bireylerin yaşamında yeni tehdit alanları yaratan sorunlardan bazılarını oluşturmaktadır. İnternetin etik dışı kullanımı nedeniyle siber dolandırıcı, siber tacizci, siber gözetleyici gibi bireyler ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Kötü amaçlı kullanım örneklerinden bir tanesi de siber zorbalıktır.

“Siber Zorbalık”, bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylerin birbirlerine düşmanlık, korkutma, tehdit, sindirme, taciz amaçlı yazılı ve görsel iletileri kasıtlı ve düzenli bir şekilde göndermelerine işaret etmektedir. Dijital ortamın giderek çeşitlenen iletişim olanakları hiç şüphesiz ki siber zorbalığın uygulandığı ya da yaşandığı alanları da genişletmektedir. Bu bağlamda siber zorbalık, kameralı cep telefonları aracılığı ile kurbanların görüntülerini çekmek, çoğunlukla rızası ve haberi olmadan sosyal medya aracılığıyla paylaşmak, elektronik posta ya da cep telefonu mesajları ile aşağılayıcı, alay edici, tehditkâr, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek ve yine kurbanla ilişkin karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak gibi birçok davranışı kapsamaktadır.

Daha çok akran öğrenciler arasında görülen siber zorbalıkla okullarda mücadele edilmesi oldukça önemli bir konudur. Ancak elbette ki mücadelenin yolu internet kullanımını engellemek ya da çocukları internette ‘korkutmak’ değil, bilinçli kullanımı öğretmekten geçmektedir. Bu amaçla okul personelinin, ailelerin ve öğrencilerin siber zorbalığın belirtileri, bireyler üzerindeki etkileri, siber zorbalık sürecinde sahip oldukları haklar ve sorumluluklar hakkında bilgilendirilmeye gereksinimleri vardır. Bu çalışmanın amacı da Türkiye’de giderek daha fazla yaşanmaya başlanan siber zorbalık kavramını açıklamak, nedenlerini ve öğrenciler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmada ayrıca dünyadan ve Türkiye’den örneklerle siber zorbalığı önlemek için yapılan çalışmalara değinilecek ve önleyici çalışmaların nasıl yürütülebileceğine ilişkin öneriler sunulacaktır.

Okulda Şiddetin Bir Türü Olarak Siber Zorbalık ve Nedenleri

Okul, bireylere eğitim ve öğretimin yanı sıra akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma olanağı da sunmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki bireyler için akranlarla ilişkiler hayati bir önem taşır. Ergenler akranlarıyla ilişkilerinde çeşitli sosyal beceriler geliştirmeyi öğrenirler. Akranlarıyla ilişkilerinde geliştirdikleri beceriler, değerler, arkadaşlıklar ve dostluklar ergenlerin kimlik oluşturma sürecine yön veren en önemli öğeler arasında yer almaktadır. Bu nedenle ergenler akranlarının beğenisini kazanmak ve bir akran grubuna kabul edilmek için çaba harcarlar (Santrock, 2012). Bu süreçte ergenlerin okulda geniş akran gruplarıyla uzun süre vakit geçirdikleri belirtilmektedir. Ancak yetişkinler tarafından kontrolü oldukça güç

olan bu akran gruplarının bazıları okul ortamında şiddet odağı haline de dönüşebilmektedir (Flannery, Wester ve Singer, 2004).

Okulda şiddet, geçmişten beri süregelen sosyal bir problem olup, çoğunlukla öğrencilerin birbirlerine yönelik sergiledikleri zorbaca davranışlardan oluşmaktadır. Zamanla bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin hızla ilerlemesi ve gençlerin bu teknolojileri farklı amaçlarla kullanmaları sonucunda zorbalığın öğrenciler arasında yeni ve daha tehlikeli bir biçim kazandığı belirtilmektedir (Bhat, 2008). Zorbalığın bilgi ve iletişim teknolojileri yolu ile gerçekleştirilen bu yeni türü siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2012). Bu nedenle okul ortamında siber zorbalığın psikolojik danışmanlar ve okul personeli tarafından daha yakından tanınması ve önlenmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu amaçla da öncelikle okulda siber zorbalığın nedenleri doğru bir biçimde ortaya konmalıdır.

Okulda siber zorbalığa neden olan çok çeşitli durumlar söz konusudur. Ancak çocuk ve gençlerin internette geçirdikleri sürenin artmasına paralel olarak siber zorbalığa karışma olasılığının da arttığı gözlenmektedir (Gardner, 2010). Günümüzde okullarda eğitimin niteliğini arttırmak amacıyla internet destekli sınıf ve laboratuvarların yaygınlaştırılması ve teknik olanakların artırılması yönünde önemli çalışmalar mevcuttur. Bunun yanı sıra ailelerin büyük bölümü de, -çocuklarını küçük yaşlarda teknolojiyle buluşturmak istemese de- güvenlik gibi çeşitli nedenlerle onları cep telefonu sahibi yapmaktadır. Günümüzde çocukların okul dışı etkinliklerinin artması ve buna paralel olarak evde geçirdikleri zamanın azalması da çocukların cep telefonu edinmelerinin sebepleri arasında sıralanır. Okullarda akıllı cep telefonu kullanımı da okul yönetimleri açısından kontrol altına alınması gereken bir durum oluşturmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi raporunda (2013) dijital yerliler ve dijital göçmenlerin yalnızca İnternet kullanımı konusunda değil, yaşam biçimi açısından da farklılaştıkları vurgulanmaktadır. Dijital yerlilerin önemli bir kısmı haber, iletişim ve eğlence erişimi için ağırlıklı olarak mobil cihazlarını kullanmaktadırlar. Türkiye’de, dijital uçurum ya da dijital açık diye adlandırılan İnternet erişimi ve kullanım becerisi konusundaki eşitsizlik göz ardı edilemeyecek boyutlarda olsa da, gençlerin internet kullanımı konusunda anne-babalarından, hatta bazen öğretmenlerinden daha donanımlı oldukları açıktır. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi kapsamında Türkiye’de yapılan araştırmada çocukların yalnızca %40’ının kendisine ait bilgisayarı olduğu tespit edilmekle birlikte, ebeveynlerin bilgisayar ve internet kullanma yeterliliğinin çocuklarınkinden çok daha az olduğu ortaya konmuştur. Bu rakamlar Türkiye’de siber zorbalığı anlamak açısından da önem taşımaktadır. Çünkü ebeveynlerin, çocukların internette karşılaşacakları riskler ya da teknolojik sorunlar konusunda çocuklarına yardımcı olmak konusunda yetersiz kalacaklarını göstermektedir. Ebeveynlerin sadece %36’sı rahatsız edici bir içerikle karşılaşmaları durumunda çocuklarının ne yapmaları gerektiği hakkında bilgi sahibidir ya da onlarla konuşabilecek yeterliliktedir.

Siber zorbalığın önlenmesinde (ya da yayılmasında) yetişkinlerin tutumları oldukça etkilidir. Şöyle ki, bazı yetişkinlere göre çocukların akranları ile çatışma yaşamaları doğaldır. Yetişkinler çocuklarının bu sayede sosyal becerilerini geliştireceklerine inanmaktadırlar (Anderson, 2012). Cassidy, Jackson ve Brown’a (2009) göre bu anlayışa sahip yetişkinlerin çocukları ebeveynlerinin desteğini en başından kaybetmiş oldukları için siber zorbalıktan etkilenmeye en açık gruptan biridir. Eğitimcilerin bir bölümü de, öğrenciler arasındaki siber zorbalığı okul dışındaki bir sorun olarak görmekte ve kayıtsız kalmaktadır. Oysa siber

zorbalık okulda başlayan bir nefret ya da saldırının okul dışında da devam etmesini içermektedir. Dahası kısa sürede okuldaki tüm öğrencilerin haberdar olduğu ve bazılarının da katılım gösterdiği bir davranışa dönüştüğü için okul personelinin yakından ilgilendiren bir problemdir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin bu konuda daha duyarlı ve bilinçli davranması oldukça önemlidir. Aksi halde, siber zorbalığın durdurulması ya da azaltılması mümkün olmayacaktır.

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalarda fail ve mağdurların birçoğunun başlangıçta bu olayı şaka ya da eğlence olarak algıladıkları, bu davranışın yaratacağı zararı hesap edemediği gözlenmektedir. Mesajların internet ortamında hızlı yayılması, kimi zaman şaka olarak başlayan zorbalık davranışının büyük olumsuzluklar doğurmasına neden olmaktadır. Gerek failerin, gerekse mağdurların olaydan psikolojik olarak rahatsızlık duymalarına rağmen çoğu zaman da arkadaşları, aileleri ya da öğretmenleriyle bu durumu paylaşmaktan kaçındıkları gözlenmektedir. Yapılan araştırmalarda genellikle mağdur olan bireylerin birçok yönden olumsuz etkilendikleri vurgulanmaktadır. Siber zorbalık alanında çalışan iki önemli isim olan Hinduja ve Patchin'in araştırmasına göre (2010), kurbanların %20'si intihar etmeyi düşünmekte ve siber zorbalığa maruz kalmayan akranlarına göre iki kat daha fazla intihara teşebbüs ettikleri görülmektedir.

Siber zorbalık ergenlik dönemindeki bireyler arasında yaygın bir şekilde gözlenmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise dürtüselliktir. Ergenler genel olarak davranışlarının sonuçlarını düşünmeden hareket ettikleri için kolayca risk içeren deneyimlerin bir parçası olabilmektedir (Bhat, 2008). Siber zorbalığın yayılmasını kolaylaştıran bir diğer önemli faktör ise ergenlik dönemindeki bireylerin yaşamında önemli bir yere sahip olan akran etkisidir. Okulda zorbalık yapan ergenlerin özelliklerine bakıldığında genellikle fiziksel açıdan güçlü öğrenciler oldukları görülmektedir. Bu özellikleri nedeniyle okuldaki öğrencilerin çoğu zorbalı model almakta ve onların onayına ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü zorbalılarla aynı tarafta olmak bir ergen için güç ve statü elde etmek anlamına gelmektedir (Salmivalli, 2010). Bu durum zorba öğrencilerin okuldaki diğer ergenler tarafından ideal rol model olarak görülmesine yol açmaktadır. Anderson (2012) zorbalık davranışlarına ilişkin araştırmasında kimi ergenlerin okulda zorbalık yapan öğrencileri sayısız kez gözledikten sonra bu davranışı taklit ettiğini ve bir süre sonra kişiliklerinin bir parçası haline dönüştürdüklerini belirtmektedir. Bu durum siber zorbalığın okullarda engellenmesini zorlaştıran bir döngüyü doğurmaktadır. Bu döngüsel süreçte birçok öğrenci zorbalığa katılmakta ve birbirlerinin zorbalık davranışlarını pekiştirmektedir.

İnternet bireylere gerçek kimliklerini gizleyerek eylemde bulunma olanağı vermektedir. Dijital kimlik, siber uzamda kullanıcının oluşturduğu kimliktir. Dijital kimlikler, kişinin değerlerini ve nasıl bir kişi olduğunu ya da dijital kimliğini bir proje olarak görerek olmak istediği kişiyi de yansıtabilmektedir. Kendine ait özel uygulamaları, dili ve kültürü içinde tasarlanmış dijital kimliklerin varoluşlarını sürdürebilmesi için diğerleriyle etkileşim içinde olması gerekmektedir. Bu etkileşim sonucu, dijital kimlikler kendilerini sürekli olarak değerlendirerek yeniden inşa edebilirler. Tasarlanmış, birbiriyle çakışmış ya da bulanıklaşmış dijital kimlikler siber uzamda potansiyel olarak risk taşımaktadırlar (Balaban-Salı & Şimşek, 2013). Siber zorbalılar, siber takipçiler, internet trolleri ya da dijital avcılar problemleri etkileşim kuran kimlikler olarak ön plana çıkmaktadırlar. Saldırgan ergenler de siber zorbalık ataklarını gerçekleştirirken kendi kimliklerini saklamaktadırlar. Siber zorbalıların kimliği genellikle belirsiz olduğu için bulunma ve cezalandırılma ihtimalleri de oldukça düşüktür (Li, 2007). Bu durum siber zorbalıların, kendilerini denetlemeyen güçlü bireyler olarak görmelerine yol açmaktadır (Steffgen, König, Pfetsch ve Melzer, 2011). Bu güç siber zorbalılara yeni siber

ataklar yapma cesareti vermektedir. Öte yandan siber zorbalının kimliklerinin tespit edilememesi, başka öğrencileri de siber zorbalık yapmaya özendirilmektedir.

Okulda Siber Zorbalık Sürecinin İşleyişi ve Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Siber zorbalık çok çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Hatta her siber zorbalık vakasının biricik bir örnek olarak ele alınabileceği düşünülmektedir. Okullarda siber zorbalığa ilişkin olarak yapılan çalışmalar, siber zorbalık biçimlerini anlamamızı sağlamaktadır. Bir öğrencinin fotoğrafından sadece yüzünü kesip başka bir pornografik fotoğrafa yapııştırarak sosyal paylaşım siteleri ya da elektronik posta aracılığı ile okuldaki öğrencilerle paylaşmak bir siber zorbalık örneğidir. Kurbanlarının sırlarını okuldaki tüm öğrencilere elektronik posta yolu ile bildirmek, herkese açık bir web sayfası hazırlayarak kurbanları hakkındaki videoları, fotoğrafları ve yazılı paylaşımları diğer öğrencilere servis etmek, yine bir web sayfası hazırlayarak diğer öğrencilerden okulun en çirkinini ya da en şişkosunu oylamalarını isteyebilmektedirler. Ayrıca siber zorbalının başvurduğu bir diğer yol da ortak tanıdıkları etkileyerek kurban öğrenciyi arkadaş listelerinden silmelerini ve bloke etmelerini yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamaktır (Campbell, 2007; Li, 2007; Bhat, 2008). Zorbalar bu şekilde kurban olarak seçtikleri öğrencilerle alay etmekte ve diğer öğrencilerin de kurbanla ilgili yorumlar yapmalarına yol açmaktadırlar. Bu süreçte siber zorbalının amacı kurbanlarını utandırmak, rencide etmek, korkutmak, incitmek ve dışlamaktır. Böyle söz konusu kişi arkadaşlarının gözünde itibarsızlaştırılır, yalnızlaştırılır ve hatta okuldaki diğer öğrencilerin de ona aynı şekilde davranabilmesi için ortam yaratılmış olur.

Kurban konumundaki öğrencilerin siber zorbalılarla başa çıkmaları oldukça zordur. Çünkü bu öğrenciler, zorbalılarla ilişkilerini kesseler ve onlardan uzaklaşsalar dahi kendilerine yönelik saldırganlık, alay ve istismarın cep telefonlarında, bloglarda, sosyal ağlarda ya da internet sayfalarında sürdürülmesine engel olamamaktadırlar (Kildow, 2008). Ayrıca kurbanlar kendilerine yapılan zorbalığa geniş bir izleyici kitlesinin de ortak olduğunu bilmektedirler. Bu nedenle siber zorbalık fail ve mağdur arasında yaşanan bir durum değildir. Siber zorbalığa maruz kalan ergenler, ya akran grupları tarafından dışlanmakta ya da utandıkları ve endişe duydukları için akranlarıyla ilişkilerini kesmektedirler. Bu süreçte çevrelerinde güvenebilecekleri kimse bulamadıkları için umutsuzluk yaşamakta, akranlarından, ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden yardım istemekten çekinmektedirler (Anderson, 2012). İçinde buldukları bu yoğun yalnızlık duygusu benlik saygılarını zedelemekte ve değersizlik duygusu geliştirmelerine yol açmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2008). Buna bağlı olarak da siber zorbalık mağduru öğrencilerde depresyon belirtileri, intihar girişimi ve kendini yaralama davranışları gözlenmektedir (Schneider, O'Donnell, Stueve ve Coulter, 2012). Siber zorbalık mağduru öğrencilerin duygusal açıdan zedelenmeleri onların okula yönelik tutumlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda internet ortamında taciz ve istismara uğrayan öğrencilerin okul devamsızlığı yaptıkları (Raskauskas ve Stoltz, 2007), okul başarılarının ve okula bağlılıklarının ise azaldığı (Schneider, O'Donnell, Stueve ve Coulter, 2012) bulgulanmıştır. Özetle siber zorbalık, kurban durumundaki öğrencilerin okul performanslarını, akran ilişkilerini, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını tehdit eden bir faktördür.

Siber zorbalık, kurbanların akademik ve kişisel gelişimlerini olduğu kadar zorbalının gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir. Hinduja ve Patchin'e göre (2008) kurbanlar, siber zorbalık sürecinde sosyal ilişkilerden izole olup yalnızlaşırken, zorbalar ise kendileri gibi şiddete yönelimli akranlarıyla geniş bir arkadaşlık ağı kurmaktadır. Sahip oldukları bu ilişki ağı zorbalık yapan öğrencilerin suça karışma, alkol ve madde bağımlılığı geliştirme ve

akademik problemler yaşama riskini arttırmaktadır. Dahası, siber zorbalığın gözlemlendiği bir okulda, zorba öğrenciler ve kurbanları kadar diğer öğrenciler de bu süreçten etkilenmektedir. Çünkü zorbalar kurbanlarını internet aracılığı ile tüm öğrencilerin gözü önünde istismar etmektedir. Buna bağlı olarak diğer öğrenciler de gerek izleyerek gerekse kurbanla alay ederek siber zorbalığın bir parçası haline gelmektedir. Sonuç olarak siber zorbalık bir okuldaki tüm öğrencilerin kişilik gelişimi üzerinde olumsuz izler bırakmaktadır (Bourassa, 2012). Bu bağlamda, siber zorbalıkla mücadele etmek için nitelikli çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Okullarda Siber Zorbalıkla Mücadele Programının Özellikleri

Beran ve Li 2005 yılında yaptığı araştırmaya göre okul yöneticilerinin ve okul personelinin çoğu öğrenciler arasında şiddetin yaygın olduğunu bilmektedir. Ancak çok azı öğrencilerin elektronik iletişim araçlarını kullanarak birbirlerine şiddet uyguladığının farkındadır. Kimi durumlarda okul yönetimi siber zorbalık vakalarının farkına varmakta ve failleri cezalandırma yoluna gitmekte, ancak sorunun nedenine inmeyi göz ardı ettikleri görülmektedir. Anderson (2012) okul yönetimlerinin erkek öğrenciler arasında yaşanan zorbalık davranışlarını daha çok fark edip cezalandırma yoluna giderken, kız öğrenciler arasında gerçekleşen siber zorbalık olaylarının okul idarecileri tarafından çoğunlukla üzerinde durulmaya değmez bir olgu olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Siber zorbalığın okullardaki tüm öğrencilerin gelişimini tehdit etmesi sebebiyle okul personelinin siber zorbalığı anlamaları ve öğrencilerin güvenliğini sağlamaya yönelik önleyici ve müdahale edici eylem planları oluşturmaları gerekmektedir.

Okullarda uygulanabilecek siber zorbalıkla mücadele eylem planlarının farkındalık yaratma, ortak anlayış geliştirme, supervizyon ve program geliştirme boyutlarından oluşması önerilmektedir (Campbell, 2005). Farkındalık oluşturma aşamasında, siber zorbalığın okulda öğretmenler, öğrenciler ve aileler arasında açıkça tartışılabileceği ortamların hazırlanması gereğine vurgu yapılır. Bu ortamlarda öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini paylaşmalarına fırsat verilmeli, siber zorbalığın olumsuz sonuçlarının ve önleme yollarının tartışılması sağlanmalıdır (Cassidy, Jackson ve Brown, 2009). Bu tartışma ortamları, öğrenciler, okul yönetimi ve aileleri bir araya getirdiği için zorbalık vakalarının farklı boyutlarının anlaşılmasına da olanak sağlayacaktır.

Farkındalık aşamasının ardından okul personeli, öğrenciler ve velilerin siber zorbalıkla mücadelede ortak bir anlayış geliştirmeleri sağlanmalıdır. Okullarda siber zorbalığa yönelik ortak bir anlayış geliştirmek için ise siber zorbalıkla mücadele ilkelerinin belirlenmesi ve bu ilkelere bağlı hareket edilmesi gerekmektedir. Siber zorbalıkla mücadele ilkeleri öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin katılımıyla belirlenmelidir (Campbell, 2005). Bu ilkelerin her okulun kendi ihtiyaç ve olanaklarına göre düzenlenmesi ve günlük yaşamda uygulanabilir olması önemlidir. Bunun yanı sıra, hazırlanan planda siber zorbalığı önlemeye ve azaltmaya yönelik kurallar ve yasal önlemlere de açık bir şekilde yer verilmelidir. Ardından da belirlenen kurallar siber zorbalığın faili ya da mağdurunun kim olduğuna ya da cinsiyetine bakılmaksızın tolerans gösterilmeden uygulanmalıdır. Çünkü Campbell'ın da belirttiği gibi ilkeleri hayata geçirememek, siber zorbalıyı cesaretlendirerek zorbalığı önlemekten çok yayılmasına neden olabilmektedir.

Siber zorbalıkla mücadele etme sürecinde yer alması önerilen supervizyon boyutu ise okullarda ebeveynlerin teknoloji kullanımı konusundaki bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik eğitimlerden oluşmaktadır. Bu eğitimler sayesinde öğrencilere, ebeveynlerinin teknoloji hakkında bilgi sahibi oldukları ve gereksinim duyduklarında ebeveynlerinden destek

alabilecekleri mesajını vermek hedeflenmektedir (Campbell, 2005). Son olarak da okulların zorbalıkla mücadele programı geliştirerek, bu programın sınıflarda ders şeklinde uygulanmasının yararlı olacağı belirtilmektedir. Bu derslerde öğrencilere siber zorbalığın hedefi olan ve olumsuz mesajlar alan sınıf arkadaşlarını nasıl fark edebilecekleri öğretilmelidir. Bununla birlikte öğrencilere siber zorbalığa seyirci olmamaları, gözledikleri zorbalığı yetişkinlere bildirmeleri ve zorbalara karşı tepki göstermeleri öğretilmelidir. Bu yapılmadığı takdirde siber zorbalığın önce okulda daha sonra da toplumda yaygınlaşmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston, 2007).

Siber zorbalıkla mücadele eylem planlarının içerisinde olumlu okul atmosferinin oluşmasını kolaylaştıran akran destek programlarına ve kişilik gelişiminde önemli bir yeri olan değerler eğitime de yer verilmelidir. Burada sözü edilen değerler eğitiminin öğrencilere farklılıklara saygı duyma ve empatik anlayış kazandırma temelli olması gerektiğinin altı çizilmektedir (Campbell, 2005). Bununla birlikte öğrencilere elektronik ortamda birbirlerine saygılı olmaları öğretilmeli, duyarlılık ve sosyal sorumluluk duygusu kazanmaları teşvik edilmelidir. Böylece öğrencilerin sağlıklı bir kimlik ve internet vatandaşlığı geliştirmelerinin mümkün olacağı belirtilmektedir. Ayrıca dijital yurttaşlık eğitimi ve yeni medya okuryazarlığı eğitimleri de siber zorbalıkla mücadelenin araçları olarak görülmeli, bu eğitimlerin içerikleri belirlenirken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Siber zorbalık yaklaşık son on yıldır gündemde olmasına karşın bu tehditle mücadele konusunda özellikle son birkaç senedir tüm dünyada giderek artan biçimde resmi ve sivil çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Çocuk ve ergen sağlığını riske atan siber zorbalık, çeşitli ülkelerde bir suç saldırısı olarak değerlendirilmekte ve giderek daha fazla ülkede yasal düzenlemeler gündeme gelmektedir. Hükümetler, hukukçular, eğitimciler, kar amaçsız kuruluşlar siber zorbalık mağdurlarına ve ailelerine yardımcı olmak, konuyla ilgili farkındalığı arttırmak ve bu yönde eğitimler vermek konusunda işbirliği yapmaktadır. Sanal ortamda gerçekleşen bir zorbalık türü olması nedeniyle siber zorbalığın coğrafi bir sınırı da bulunmamaktadır. Ancak intiharlarla sonuçlanan vakaların daha ziyade ABD, İngiltere ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde olması, bu ülkelerde ne tür önlemler alındığı konusunu da ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle söz konusu ülkelerde yapılan işbirliği çalışmaları hakkında bilgi edinmek Türkiye için de yeni bir kavram ve mücadele alanı olan siber zorbalık konusundaki çalışmalar açısından da yol gösterici olacaktır.

Siber Zorbalıkla Mücadele Konusundaki Yaklaşımlara Dünyadan Örnekler

İnternet güvenliği ve siber zorbalık sorununa yönelik önlemler alma konusunda faaliyetler başlatan ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Bu faaliyetlerin başında özellikle çocuk ve ergenlerin çevrimiçi ortamda istismarını önlemeye yönelik yasal düzenlemelerdir. Siber zorbalığın kapsamı içerisine girmese de bu ülkelerde yaşlıların çevrimiçi ortamda istismarı da oldukça yaygındır. Bu nedenle kamusal eylemler ve bilinçlendirici çalışmaların yanı sıra internetin kötü amaçlı kullanımını önleyici yasal düzenlemeler yürürlüktedir.

ABD’de İnternet güvenliği konusunda birinci federal yasa “Çocukları İnternetin Zararlarından Koruma Eylemi 2000” (CIPA) olarak bilinmektedir CIPA, kendisine üye olan okul ve kütüphanelerin, bilgisayarları için zararlı içerikleri filtreleyen ve bloke eden internet güvenliği programına sahip olmaları zorunluluğunu getirmektedir. Üyeler, böylece E-Rate olarak bilinen internet kullanım ücretinde indirim hakkı elde etmiş olmaktadır. Okullar aynı zamanda internet güvenliği konusundaki programlarını kamuya duyuracak bir sistem geliştirmeye de zorunlu tutulmaktadır.

ABD’de siber zorbalık konusunda hükümet tarafında yürütülen çalışmalardan biri Savunma Bakanlığı Eğitim Bölümü’nün “Zorbalığı Önleme ve Farkındalığı Arttırma” programıdır. *Sağlık ve İnsan Servisi Departmanı*’nın “stopbullying.gov” isimli web sitesinde ise siber zorbalık hakkında geniş bir enformasyon sunulmaktadır. Eğitim Departmanı bünyesinde yer alan Sivil Haklar (OCR) Ofisi, Sivil Haklar Eylemi çerçevesinde yer alan ve milliyet, renk ve ırk temelli her türlü ayrımcılığı yasaklayan, bu tür eylemleri suç sayan “Başlık VI” gibi bazı kanunları uygulamaktadır. Ayrıca Amerika’da FBI, çeşitli programlar aracılığıyla internet güvenliği konusunda çalışmalar yapmaktadır.

ABD’de hükümet tarafından yürütülen çalışmaların yanı sıra sivil toplum kuruluşları da siber zorbalıkla mücadele konusunda önemli çalışmalar yürütmektedir. Kâr amaçsız organizasyonların içinde en bilineni “Cyberangels” (Siber Melekler)’ dir . Örgütün başlıca amacı eğitim aracılığıyla siber zorbalık konusunun önlenmesidir (<http://www.cyberangels.org/about.php>). Benzer bir çevrimiçi güvenlik programı olan “Wiredsafety” ise siber suç kurbanlarına yardım ve destek sunmak; yasal haklar konusunda çocuklara, ailelere, eğitimcilere, topluluklara tavsiyeler ve eğitim vermek; çevrimiçi güvenliğin tüm boyutları hakkında enformasyon ve farkındalık sağlama amacı taşımaktadır (<https://law.wiredsafety.org/>). 1982 yılında kurulan “Ulusal Suç Önleme Konseyi”(NCPK)’nin amacı ise ailelere ve topluluklara güvende olmaları ve suçtan uzak kalabilmeleri için yardımcı olmak ve konuyla ilgili her türlü enformasyon dağıtımında bulunmaktır. ABD’deki organizasyonlardan bir diğeri ise “Siber Zorbalığın Sonlandırılması Organizasyonu” (ETCB)’dir. ETCB’nin faaliyet konularının başında siber zorbalığa yönelik farkındalığın geliştirilmesi, konuyla ilgili bilgilendirme ve siber zorbalıkla mücadele ederek onu tamamen sonlandırmak hedefiyle öğrencileri, eğitimcileri, aileleri eğitmek gelmektedir (<http://www.endcyberbullying.org/>)

İngiltere’de ise siber zorbalıkla ilgili dört yasal düzenleme öne çıkmaktadır. “Taciz Eyleminden Korunma” kanunu geniş kapsamlı olması nedeniyle siber zorbalığı da içine alan bir kanundur. “Kriminal Adalet ve Kamu Düzeni Yasası” da tacizi kapsamakta ve aynı zamanda siber zorbalıkla ilgili olarak çevrimiçi mesajları da içine almaktadır. “Kasti Eylemlere Yönelik İletişim Yasası” ve tehdit, aşağılama ve korkutma içeren telefon görüşmelerine yönelik olarak geliştirilen “Telekomünikasyon Yasası”, elektronik iletişimi kapsayan yasalardır. “İletişim Yasası” (Communication Act) rahatsız etme, sıkıntı verme maksadı taşıyan yalan mesajların gönderilmesini ve bu içerikte mesaj göndermeye sebep olma eylemini de suç kapsamına almaktadır (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21>). İngiltere’de ayrıca Çocuk-Okul-Aile Departmanı ve Birleşik Krallık Çocuk İnternet Güvenliği Konseyi gibi resmi kurumlar siber zorbalıkla mücadele konusunda sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle işbirliği de yaparak geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir.

Siber zorbalıkla mücadele konusunda önemli adımlar atan bir diğer ülke ise Avustralya’dır. Avustralya hükümeti çocuk ve gençler ile aileleri bilinçlendirme çabasına ağırlık vermektedir. Avustralya’daki okulların kullandığı temel stratejilerden birisi hem öğrencilerin hem de ailelerin imzalamasını bekledikleri “sorumlu kullanım polisi”dir. Bu polise açık, anlaşılır olmalı, uygunsuz davranışlar net bir biçimde tanımlanmalı ve bu tür davranışların olumsuz sonuçları da açıkça anlatılmalıdır (Ofsted, 2010). Avustralya’da okullar giderek siber zorbalığı okul içi davranış bozukluğu olarak ele alma eğilimine girmişlerdir.

Avustralya Federal Polisi ve Microsoft Avustralya şirketinin işbirliğinde internet güvenlik programı olarak hizmet veren “ThinkUKnow” web sitesi, ailelere ve eğitimcilere etkileşimli eğitim vermenin yanı sıra kullanıcılara uygunsuz, zararlı ve suç teşkil edebilecek

aktiviteleri rapor etme imkanı vermektedir. “*Cybersmart online helpline*” sitesi ise kullanıcıların siber zorbalıkla ilgili konularda müzakere edebilecekleri bir platformdur. Çocuklara, gençlere ve ailelere güvenli internet hizmetleri hakkında pratik bilgiler, görsel-ışitsel materyal, link ve geniş çapta kaynak sunan sitelerden biri de Avustralya İletişim ve Medya Başkanlığı (ACMA)’dır. Avustralya’da yapılan faaliyetler, siber zorbalık gerçekleştikten sonra bunun tespit edilmesindeki iki önemli faktörden birincisinin, çocuk ya da gencin bu konuyu ailesine açıklamaktaki isteksizliği ve çekingenliğine; diğerinin ise ailenin konuyu anlama ve hızlı yanıt verme konusundaki kapasitesine bağlı olduğunu göstermektedir (Robinson, 2012).

Her ne kadar, siber zorbalıkla mücadele konusunda henüz yolun başında olursa da, bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmalar da mevcuttur.

Siber Zorbalıkla Mücadele Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de, -kavramın yeni olması, siber zorbalığın faili ve kurbanı olma durumlarını gösteren yeterli alan araştırmalarının bulunmaması, ihbar merkezlerinin yeterince işlevsel olmaması gibi nedenlerden dolayı- siber zorbalığa ilişkin çalışmalar daha çok önleyici çalışmalar niteliğindedir. Siber zorbalık uygulayanlar ve/veya bunun mağduru/kurbanı olanların psikolojik açıdan desteklenmesi de oldukça önemlidir.

Türkiye’de genel olarak internet kullanımı ve özelde de siber zorbalık konusunda önleyici çalışmalar yapan kurumların başında Milli Eğitim Bakanlığı gelmektedir. Bakanlığın çalışmaları daha çok öğrencilerin internet kullanımına ve bunun okul yaşamına yansıma biçimlerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede siber zorbalık tanımlaması içerisine girmese de aşırı bilgisayar kullanımı, bunun yarattığı sağlık problemleri, okul başarısına ve aile içi iletişime etkileri gibi konular da ‘eğitici çalışmaların’ kapsamı içerisinde yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın, Ulaştırma Bakanlığı ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile işbirliği içinde 2009 yılında hazırlanmış olduğu “Güvenli İnternet Kullanımı İçin Tavsiyeler” isimli kitapçık internet üzerinden de erişilebilen bilinçlendirici çalışmaların örneklerinden biridir. Kitapçıkta İnternet kullanımının bir hak ve bireysel özgürlüklerimizin bir parçası olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Ancak kitapçıkta –bu tür eğitici yayınların pek çoğunda olduğu gibi- doğrudan çocuklara hitap etmek amaçlandığı için anlaşılır bir dil kullanmak adına pek çok kavramın oldukça basite indirildiği görülmektedir. Kitapçık, daha çok çocuk ve ergenleri bilgi teknolojileriyle tanıştırmak, ilk adımların bilinçli biçimde atılmasını sağlama amacına yönelik görünmektedir. İnternet kullanımı konusunda daha yetkin konumdaki gençlere yönelik de İnternet etiği ve kötüye kullanıma ilişkin farkındalık yaratıcı materyallere ihtiyaç vardır.

İnternet kullanımı konusunda hem istatistiksel veriler elde edilmesine yönelik alan araştırmaları, hem de önleyici ve farkındalık geliştirici çalışmalar yapan kurumlardan biri de Kalkınma Bakanlığı’dır. Bakanlığın “Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi” başlıklı proje raporunda ‘sanal (siber) zorbalık’, toplumların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım alışkanlıklarında görülen riskler başlığı altında ele alınmaktadır. Bu başlık altında sıralanan diğer davranışlar ise “cinsel ve zararlı içeriğe maruz kalma, kişisel bilgilerin kötüye kullanılması, yabancılarla iletişime geçme, yanlış bilgi ve dezenformasyon, bağımlılık yaratma, nefret söylemi ve agresif davranışlar”dır. Kalkınma Bakanlığı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımının yaygınlaştırılmasını stratejik bir hedef olarak benimserken, bireyleri bilinçlendirmeden gerçekleştirecek yaygın BİT kullanımı sonucunda

sosyal, psikolojik ve davranışsal alanlarda istenmeyen sonuçların ortaya çıkabileceğine dikkat çekmektedir (Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi, Mevcut Durum Raporu, 2013).

Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Siber Zorbalıkla Mücadeledeki Yeri

Medya okuryazarlığı, farklı biçimlerdeki medya metinlerine erişebilme, erişilen metinleri analiz edip yorumlama ve kendi medya metinlerini üretebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Medya okuryazarlığı konusundaki ilk sistematik tanımlamayı yapan Sirkka Minkkinen'e göre medya okuryazarlığı; bilişsel, etik, felsefi ve estetik konulardaki becerileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Renee Hobbs (2010), "Dijital ve Medya Okuryazarlığı: Bir Hareket Planı" başlıklı raporunda, medya okuryazarı bireylerin sahip olması gereken becerileri ortaya koymuştur. Bunlar; erişim, analiz ve değerlendirme, üretme, paylaşma ve harekete geçme-eylemseliktir. Hobbs'a göre enformasyon toplumunda katılımcı kültürün oluşması ve sürdürülmesi için bu becerilerin kazanılması büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde medya okuryazarlığı yaklaşımları içerisinde bilgi okuryazarlığı, ifade özgürlüğü, haber okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, film okuryazarlığı, multimedya okuryazarlığı, reklam okuryazarlığı, video oyunlar, sosyal ağlar ve yeni medya okuryazarlığı gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Orhon, 2014). Etkileşimlilik, kitlesizleştirme ve eş zamansızlaştırma özelliği sayesinde birçok teknolojiyi bünyesinde barındırması bakımından "yeni medya" ve bu bağlamda "yeni medya okuryazarlığı" kavramlar içerisinde kapsamı en geniş olandır. Livingstone, yeni medya okuryazarlığının 3 bileşeni olduğunu belirtir. Bunlardan ilki; okuryazarlığın bir bilme biçimi olmasıdır. İkincisi; okuryazarlığın bireysel beceriler ve toplumsal pratikleri bağlayan, bilmenin yerleştirilmiş bir biçimi olduğudur. Üçüncüsü; okuryazarlığın neyin kültürel olarak kural, neyin onaylanmayan olduğu bilgisini kapsayan, kültürel olarak belirlenmiş yetkinlikler dizgesi olduğudur. Yeni medya okuryazarlığı bireyin çevrimiçi risklere karşı donanımlı olmasını sağlarken, çevrimiçi olanaklardan yararlanmasının da yolunu açmaktadır (2008).

Yeni medya okuryazarı olan birey, kamusal, sivil ve siyasal alanlarda bireysel ve kolektif olarak fikirlerini daha iyi şekilde açıklayabilir, pazar yönelimli ekonomide kendinin salt tüketici olarak konumlandırılmasını önleyecek şekilde enformasyonu kullanabilir ve nitelikli enformasyon kaynaklarına ulaşabilir, yeni medya ortamlarında etik ihlallerde bulunmaz ve etik ilkelere uygun davranabilir. Bir başka deyişle, yeni medya okuryazarı olan bireyin internette risk yaratabilecek çeşitli niteliksiz ve/veya sakıncalı içeriklere erişim konusunda bir çeşit farkındalıkla donanmış olması ve bu içeriklere erişmemesi, aracın ve ortamın iletişim sürecindeki dolayımlayıcı niteliğinin farkında olması beklenebilir (Binark, 2012'den akt. Binark, Bayraktutan, 2013).

Türkiye'de Medya Okuryazarlığı dersinin okutulması ilk olarak 2004 yılında Devlet Bakanlığı bünyesinde kurulan *Şiddeti Önleme Platformu*'nda önerilmiş, 2007-2008 eğitim ve öğretim yılından itibaren ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda seçmeli olarak okutulmaya başlanmıştır. Ders programında yer alan "İnternet" başlığı altında; internetin özellikleri ve işlevleri ile internet kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar konularının yer aldığı ve teknolojideki gelişmeler yönünde içeriğin yenilenmediği görülmektedir. Bu bağlamda, yeni medya teknolojilerinin dersin içeriğine dahil edilmemesi, ülkemizdeki medya okuryazarlığı eğitiminin yetersizliğine dair ipuçlarını bize vermektedir. Oysaki yeni medya teknolojilerindeki gelişmeler yeni medya okuryazarlığı kavramının da önemini her geçen gün

arttırmaktadır. Günümüzde çocuklar ve gençlerin yeni medya araçlarını da yoğun olarak kullanmaları, yeni medya okuryazarlığı eğitiminin, medya okuryazarlığı eğitimi kapsamına dahil edilmesini elzem kılmaktadır. Siber zorbalıkla mücadele de ancak öğrencilerin teknolojiyi ve interneti akıllıca, sorumlu bir şekilde ve etik değerlere uygun olarak kullanmayı öğrenmeleriyle mümkün olabilecektir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Çocukların yeni medya ortamlarında uymaları gereken kuralları içselleştirmeleri ve etik değerlere göre hareket etmelerinin, akranlarıyla kurdukları ilişkilere de olumlu yönde yansımaları muhtemeldir. Bu bakımdan öğrencilerin yeni medya konusundaki yetkinlikleri arttıkça, siber zorbalık vakalarında azalma görüleceğini öngörmek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, siber zorbalıkla mücadelede çocuklar kadar ebeveynlerin de yeni medya okuryazarı olmaları büyük önem taşımaktadır. Yeni medyayı yetkin kullanan ebeveyn, çocuğunun çevrimiçi davranışlarını denetleyebilip, siber zorbalık vakası yaşanması durumunda ona yol gösterebilecektir.

Sonuç

İnternetin bireylerin yaşamını kolaylaştıran pek çok yönü bulunmaktadır. Eğitim açısından bakıldığında internetin bilgi edinmeyi, araştırma yapmayı, bilgileri saklamayı ve paylaşmayı oldukça kolaylaştırdığı görülmektedir. İletişim dünyası ise internet sayesinde daha önce olmadığı kadar büyük bir değişime sahne olmaktadır. Öyle ki, internet sayesinde bireyler için uzak kavramı anlamını yitirmekte ve tüm dünya kolayca ulaşılabilir hale gelmektedir. Bu durum bireylere farklı kültürleri tanıma, ortak projeler geliştirme, farklılıklara saygı duymayı öğrenme, ön yargıları kırma, yeni ülkeleri keşfetme, daha fazla bilgiye ulaşma, tanıdıkları bağları sürdürülebilir ve yeni insanlarla tanışma gibi olanaklar sağlamaktadır. Tüm bu özellikleri internetin her yaşta birey için vazgeçilmez bir fenomene dönüşmesine yol açmıştır. Birçok yetişkin tarafından internet çocuklarını tehdit eden bir araç olarak algılansa da kötü olan internet değildir. Bireylerin kullanma amaçlarına bağlı olarak internet faydalı ya da zararlı bir araca dönüşebilmektedir.

Siber zorbalık interneti amacı dışında kullanan gençlerin gerçekleştirdiği olumsuz ve zarar verici bir davranış biçimidir. Bu gençler interneti diğer öğrencilerle alay edebilecekleri bir kanal olarak kullanmaktadırlar. Dahası bu eylemlerini sadece biraz eğlenmek amacıyla yaptıklarını belirtmektedirler (Cassidy, Jackson ve Brown, 2009). Son yıllarda bu anlayışa sahip öğrencilerin çoğalması ve diğer öğrencilerin de onlara katılmasının sonucunda siber zorbalık okullarda da yayılmaktadır. Fakat gerekli önlemler alındığında okulda siber zorbalığın engellenmesi ya da azaltılması mümkündür. Bunun için okullarda siber zorbalıkla mücadele planlarının oluşturulması ve bu konuda okul, öğrenci, veli işbirliğinin sağlanması zorunludur. Siber zorbalık ne gelişim sürecinin doğal bir parçası ne de güçlü bir karakter oluşturmaya katkısı olan bir yaşantıdır. Bu nedenle siber zorbalığı çocukların becerilerini geliştirmeleri için katılmaları gereken bir tür akran çatışması olarak görmek doğru değildir. Tam aksine siber zorbalık çocuklar ve yetişkinler açısından ciddi sonuçlar doğurabilecek olumsuz bir yaşantıdır (Anderson, 2012). Bu nedenle çocuklar ve ergenler bu sorunla baş etmede yalnız bırakılmamalı ve gerekli olan becerileri geliştirmelerine yardım edilmelidir. Ayrıca ihtiyaç duyduklarında okul personelinin ve ailelerinin kendilerine destek olabileceğine ilişkin bir güven kazanmaları sağlanmalıdır. Bunu gerçekleştirmek okulların siber zorbalıkla mücadelede kararlı politikalar üretilip uygulamaları ile mümkündür.

Türkiye’de siber zorbalığın faili ve kurbanı olma durumunu tespit edecek ülke çapında yapılmış derinlikli bir çalışma henüz mevcut değildir. Bu nedenle Türkiye genelinde ne kadar

fail ve kurban olduğunu, bunların, yaşadıkları olay karşısında nasıl davrandıkları ve ergenleri siber zorbalığa iten nedenler hakkında Türkiye özeline ilişkin kesin veriler üzerinden konuşabilmek zordur. Ancak gerek Türkiye'deki sınırlı ölçekli çalışmalar, gerekse ABD ve Avrupa'da yapılan çalışmalar siber zorbalık mağdurlarının, çoğu zaman siber zorbalığın faali de olduklarını göstermektedir. Bu nedenle önleyici, farkındalık yaratıcı çalışmalar kadar bu vakaların yaşanması durumunda nasıl hareket edileceğine, siber zorbalığa maruz kalmanın yarattığı zarar en aza indirmek ve psikolojik olarak destek vermek konusunda da sistemli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Türkiye'de sözü edilen psikolojik desteği vermek üzere kurulmuş bir merkez yoktur. Ancak yukarıda anlatılan önleyici çalışmaları yürüten kurumların, üniversiteler ve bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin desteğini ve görüşlerini de alarak böyle bir merkez oluşturması önemli bir girişim olacaktır. Bu psikolojik desteğe yönelik çalışmalar, ergenleri siber zorbalığa iten nedenlerin ve siber zorbalığa maruz kalma durumunda hangi tür davranışların caydırıcı olabileceğinin tespitini de içermelidir. Siber zorbalık kurbanlarının psikolojik desteği, özgüvenlerini ve çevrelerindeki itibarlarını yeniden kazanmaları için neler yapılabileceği belirlenmeli ve bu konuda çalışan merkezler ya da birimler oluşturulmalıdır. Böylece çeşitli kurumlar düzeyinde yürütülen çalışmaların bir merkezde toplanması da sağlanmış olacaktır.

Bu çalışmalara ek olarak, yeni medya okuryazarlığı kavramı siber zorbalığı önlemeye yönelik çalışmalar için de anahtar olmalıdır. Ergenler ve gençleri siber zorbalıktan koruma çabası onların bu teknolojiye uzaklaşmaları ve içerik üretmek konusunda kaygılar yaşamaları sonucunu doğuracak şekilde değil, bilinçli içerik üretimini teşvik edici yönde olmalıdır. Özellikle çocukların yeni iletişim ortamları karşısında pasif bir alıcı olmak yerine, günümüz dijital kültüründe yeni teknoloji okuryazarı olabilmek için bazı becerilere sahip olmaları gerektiği açıktır. Yeni medya okuryazarlığını sadece teknik beceri olarak görmemek özellikle siber zorbalık konusunda büyük önem taşımaktadır. İçeriğin güvenilirliğine karar verirken içeriğin yazarını, mesajın amacını ve içeriğin nasıl yapılandırıldığını eleştirel değerlendirme becerileriyle karar vermek de yeni medya okuryazarlığının önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla ilköğretim programında seçimsel ders olarak yer alan medya okuryazarlığı dersinin amaçları ve içeriği yeni medya okuryazarlıklarını da kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir. Kısaca, günümüz gereksinimleri doğrultusunda siber zorbalığı önleyici hizmetler ilgili bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşlarının tüm eylem planları içerisinde yer almalıdır.

Kaynakça

- Akca, E. B. (2014). '*Demokratik katılım bağlamında yeni medya ve dijital yurttaşlık*'. Editör E. B. Akca, Yeni Medya Pratikler Olanaklar (pp. 17-44). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Anderson, K. L. (2012). '*New kid on the block*'. Yüksekisans Tezi, California: California State University.
- Balaban-Salı, J. & Şimşek, E. (2013). '*Abnormalities in virtual world. Uluslararası İletişim, Medya, Teknoloji ve Tasarım*', Gazi Mağusa, KKTC. Konferansında Sunulmuş Bildiri.
- Beran, T., ve Li, Q. (2005). '*Cyber-harassment: a new method for an old behavior*'. Journal of Educational Computing Research, 32(3), 265-277.
- Bhat, C. S. (2008). Cyber Bullying: '*Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personnel*'. Australian Journal of Guidance and Counselling, 1(1), 53-66.

- Binark M., Bayraktutan, G. (2013). '*Ayin Karanlık Yüzü*': Yeni Medya ve Etik. İstanbul:Kalkedon.
- Bourassa, C. A. L. (2012). '*Student cyberbullying: raising awareness for school counselors.*' Yüksek Lisans Tezi. University of Wisconsin-Stout, Menomonie, ABD. <http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2012/2012bourassac.pdf> adresinden 28 Ocak 2014 tarihinde alınmıştır.
- Bullying and cyberbullying facts. <http://www.qld.gov.au/disability/children-young-people/bullying/facts.html> adresinden 9 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Campbell, M. A. (2005). '*Cyber bullying: An old problem in a new guise?*' Australian Journal of Guidance and Counselling, 15(1), 68-76.
- Campbell, M. A. (2007). '*Cyber bullying and young people: Treatment principles not simplistic advice.*' <http://eprints.qut.edu.au/14903/1/14903.pdf> adresinden 1 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.
- Cassidy, W., Jackson, M. ve Brown, K. N. (2009). '*Sticks and Stones Can Break My Bones, But How Can Pixels Hurt Me?*' Students Experiences with Cyber-Bullying. *School Psychology International*, 30(4), 383-402.
- Communications Act 2003. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21> adresinden 14 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Cyberangels "*About Cyberangels.*" <http://www.cyberangels.org/about.php> adresinden 12 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- End to Cyber Bullying Organization, <http://www.endcyberbullying.org/> adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Flannery, D. J., Wester, K. L. ve Singer, M. I. (2004). '*Impact of exposure to violence in school on child and adolescent mental health and behavior.*' Journal of Community Psychology, 32, 559-573.
- Gardner, M. C. (2010). '*Principals' perceptions of cyberbullying policies in selected Florida middle schools.*' Doktora Tezi. Florida:University of Central Florida, College of Education.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2008). '*Cyberbullying: An Exploratory Analysis Of Factors Related to Offending and Victimization.*' Deviant Behavior, 29, 129-136.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2010). '*Bullying, cyberbullying, and suicide. Archives of Suicide Research,*' 14(3), 206-221.
- Hobbs R. (2010). '*Digital and Media Literacy: A Plan of Action,*' Washington D.C.:The Aspen Institute – Communications and Society Program.
- Kildow, . M. (2008). '*Cyberbullying: When peer bullying moves from the classroom to the home*'. Yüksek Lisans Tezi. University of Wisconsin-Stout, Guidance and Counseling, Menomonie, ABD. <https://minds.wisconsin.edu/handle/1793/42723> adresinden 20 Ocak 2014 tarihinde alınmıştır.
- Kowalski R. M., Limber S. ve Agatston P. (2007). '*Cyber Bullying: Bullying in the Digital*' Age. Malden, Massachusetts:Blackwell.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2012). '*Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying*'. Journal of Adolescent Health, 53, 13-20.
- Li, Q. (2007). '*New bottle but old wine:A research of cyberbullying in schools.*' Computers in Human Behavior, 23(4), 1777-1791.
- Livingstone, S. (2008). '*Internet literacy: young people's negotiation of new online opportunities.*' Editör McPherson, Tara, *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation series on digital media and learning* (pp. 101-121). Massachusetts:MIT Press.
- New Cybersafety Partnership Announced. '*Homeland Security Studies & Analysis Institute.*' Homeland Security Forum. 2 November, 2012.

- http://mops.gov.il/Documents/International_Public_Security_Briefs/cyberbullying%20brief%2001.13.pdf adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- NYSUT – A Union of Professionals
http://www.nysut.org/~media/Files/NYSUT/Resources/2013/March/HS_20130320_ImplementationDignityAct.pdf adresinden 12 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Ofsted (2010). *The safe use of new technologies*. Manchester, UK.
<http://www.ofsted.gov.uk/resources/safe-use-of-new-technologies> adresinden 12 Ocak 2014 tarihinde alınmıştır.
- Orhon, N. (2014). 'Ekran Kuşağını Anlamak ve Ekran Kuşağı Çerçevesinde Medya Okuryazarlığını Tekrar Okumak'. Editör G. Uğurlu, SOBE – Çocuklara Dair Büyükler İçin Medya Okumaları (pp. 203-214). İstanbul:Literatürk.
- Raskauskas, J., ve Stoltz, A. D. (2007). 'Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents.' *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Robinson, E. (2012). 'Parental involvement in preventing and responding to cyberbullying. *Australian Institute of Family Studies*,' Paper No.4, Child Family Community Australia (CFCA).
- Salmivalli, C. (2010). 'Bullying and the peer group: A review.' *Aggression and Violent Behavior*, 15, 112-120.
- Santrock, J. W. (2012). 'Akranlar, Romantik İlişkiler ve Yaşam Tarzı.' (B. Uzun-Öner, Çev.). Editör D. M. Siyez, *Ergenlik* (pp. 204-329). Ankara:Nobel Yayınevi.
- Schneider, S., O'Donnell, L., Stueve, A., ve Coulter, R. S. (2012). 'Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal Of Public Health*,' 102(1), 171-177.
- Steffgen, G., König, A, Pfetsch, J. ve Melzer, A. (2011). Are cyber bullies less empathic? Adolescents' cyber bullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14 (11), 643-648.
- Stopbullying. <http://www.stopbullying.gov> adresinden 14 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Wiredsafety. WiredSafety's Law Page. <https://law.wiredsafety.org/> adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). 'Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık' İstanbul:Kaknüs Yayınları.